

Odkaz

„Svět, v němž člověk žije, nezačíná okamžikem, odkdy jej vnímá, a nekončí odchodem člověka do důchodu. Během svého života cosi přijal, s čím si se ztotožnil, kdesi byl doma, a to všechno zde bylo před ním. Zapletl se do historie. Je na něm, zda se nechá, nebo povede zápas. Nejen pro sebe.“

Milé čtenářky, milí čtenáři,
některé věci v životě přicházejí zdánlivě samy. Skládají se v řetězec událostí, aniž bychom je vědomě ovlivňovali. A často se poskládají mnohem lépe, než by to člověk po usilovném přemýšlení a přepočítávání všech výhod a nevýhod a domýšlení různých scénářů konsekvencí udělal sám. Většinou jsou to nenápadné drobnosti, které ale plynutí života podstatně ovlivňují. Bylo tomu tak i při přípravě tohoto čísla bulletinu. Je věnováno Jaromíru Procházce, který pro mne dlouho zůstával neznámou osobností. Věděla jsem jen, že učil na gymnáziu v Bystřici nad Pernštejnem. Příprava tohoto čísla přišla ve stejnou dobu, kdy vrcholí práce na naší připravované výstavě o Chartě 77. S kolegyněmi jsme se rozhodly přiblížit na výstavě příběhy všech signatářů, jejichž fondy jsou uloženy v našich sbírkách. Nevybíraly jsme jen ta „slavnější a zvůčnější jména“. Po studiu jednotlivých fondů a životních osudů jsme postupně poznávaly, že se životem probíjávali stejně těžce a jejich odvaha a statečnost nebyly menší než u jejich slavnějších soupeřů. Zapletli se do historie. Právě tehdy mi došlo, jak moc se do historie zapletl také Jaromír Procházka. I když jeho jméno nepatří mezi ta slavná, i když Chartu nepodepsal. Zapletl se tím, jak hluboce ovlivňoval celé generace svých studentů. Ne ledajak. Učil je přemýšlet, nacházet odpovědi na otázky, chápat souvislosti v dějinných událostech. Aplikovat je na současnost a tím se nenechat manipulovat. A to je a vždy bude hluboká stopa. Nejen pro sebe.

Pěkné čtení Vám přeje
Petra Pichlová

Medailon Jaromíra Procházky

Jaromír Procházka se narodil 10. září 1926 ve Zvoleně, kde jeho otec působil jako geodet. Na Slovensku strávila celá rodina dvanáct let, Procházka začal v Košicích studovat gymnázium. Ke slovenské krajině a zejména k horám si zachoval blízký vztah po celý život. V roce 1938 se rodina vrátila do Brna a Procházka pokračoval ve studiu gymnázia v Králově Poli. Ve školním roce 1944/1945 byl se svými spolužáky totálně nasazen, pracoval v dílně brněnského letiště. Ke konci druhé světové války byl společně s otcem vězněn v Kounicových kolejích. Jeho otec tam v polovině března 1945 zemřel. Jaromír Procházka zůstal vězněn až do dubna a o otcově smrti se dozvěděl až po návratu domů. Celý ročník oktávy gymnázia poté nahradily dva šestitýdenní kurzy. Od října 1945 pak Procházka studoval dějepis a zeměpis na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. V květnu 1950 vstoupil do KSČ, v červnu 1970 byl ze strany vyloučen.

Ve školství působil od roku 1950. Učil na různých základních a učňovských školách, později však byl z učitelského povolání vyloučen proto, že nehodlal vystoupit z Českobratrské církve evangelické. Působil pak v jiných oblastech, mimo jiné jako správce městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem. V Bystřici se seznámil s Olgou Rotkovskou, učitelkou hudby, s níž se roku 1963 oženil. Z jejich manželství vzešly tři dcery — Hana, Marta a Olga.

V roce 1968 byl přijat za profesora na bystřickém gymnáziu. Dějepis však směl učit jen do roku 1977. Pak se mohl učitelsky věnovat méně závadným předmětům — zeměpisu, geologii, němčině a latině. Byl však rozeným učitelem, a tak své žáky vyučoval i mimo školní budovy, například na výletech v přírodě slovenských hor. Do důchodu odešel v roce 1987. Spojení se školou však ani poté neukončil a nadále vystupoval s jednotlivými přednáškami pro studenty, později i na Komenského bohoslovecké fakultě v Praze. Vedle učitelské práce se věnoval rovněž tvorbě učebnic, přednáškové a publikační činnosti.

V listopadu 1989 dal podnět k založení Občanského fóra v Bystřici nad Pernštejnem a následně působil v jeho výboru.

Zemřel 26. října 2010. Jeho odkaz však žije dál — především v jeho žácích, které hluboce ovlivnil, ale také v jeho fondu, uloženém v Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření v místnosti společně s fondem Boženy Komárkové.

Jak rozveselit tatínka

Vzpomínky šestiletého dítěte jsou většinou útržkovité.

V dubnu 1972 měla v Prosetíně, kde byl farářem můj strýc Jan Šimsa, pohřeb moje babička, otcova matka, Marie Procházková. Asi týden po pohřbu vejdu v Bystřici nad Pernštejnem do ložnice svých rodičů, kde měl v koutě náš tatínek Jaromír Procházka svůj pracovní stůl s papírovými slohami s přípravami do školy, mapami a s psacím strojem. Vidím, jak otec sedí na židli, otočený směrem do pokoje, ne ke stolu, nohy od sebe, loket opřený o koleno, tvář schovanou v dlani. Nehýbe se. Je jako velká kamenná nehybná jeskyně. Plná děr. Obyčejně každý můj příchod otec vítal hlasitým slovem a ještě rychleji než slovem tak pohybem — napřaženou rukou s roztaženými prsty. Zvoucimi pažemi, mnohdy i vyskočil ze židle. „Jsem tu pro tebe“ jakoby vyjadřoval. Ale teď nic, vypnuto. Nehybnost. Otec na můj příchod nezareagoval ani pohnutím malíčku. Víím, že je smutný, že umřela babička, to už mně rodiče vysvětlili. A v tuto chvíli cítím, že maminka, ta nejsoucítější osoba na světě, tatínkovi nepomůže, jejich názory na babičku se diametrálně lišily. Ani sestry v této chvíli jaksi nejsou k mání. Cítím, že je to na mně. Že to musím udělat já. Propletu se dírami v nehybné soše, vlezu tatínkovi mezi kolena, ruku strčím do díry nad jeho ohnutým znehybnělým loktem. Začnu jej hladit po ruce. Pak si vzpomenu, co na tatínka zabírá nejvíc. Riskuji tím, že budu zase zkoušena a zkritizována, že něco nevím, ale což. Jdu do risku. Zeptám se, protože na stolku je otevřený atlas: „Co je tady za stát“, zabodnu prst do mapy asi Evropy. Otec s hlubokým povzdechem, jako by ze sebe setřásl cosi, co už je potřeba ukončit, oživne, otočí se na židli směrem ke stolu, vezme mě na klín a začne mi ukazovat na mapě a už zcela svým normálním hlasem vysvětlovat a popisovat polohu států v Evropě. Zpět do práce, jako by si řekl. Mám tu povinnost něco naučit, jakoby si pomyslel. A já, malé předškolní dítě cítím radost, ne, cítím triumf! Já, která díky častějším nemocem a značné přecitlivělosti jsem v roli toho, komu pomáhá věčně celá rodina, najednou jsem pomohla tomu nejsilnějšímu! A povedlo se. Myslím, že mi to do budoucna velmi pozvedlo sebevědomí, co se týká oslovení třeba jen dočasně těžko přístupných lidí. Třeba jako asistentka oslovit zablokované dítě s autismem, s dysfázií. Otec mi daroval šanci si to vyzkoušet.

Olga Pikousová

V Brně, 25. I. 2006

Milá Olgo,

ke Tvým narozeninám Ti přeji radost ze všeho toho vzácného, čeho se Ti v drobném i v podstatném dostává. Radost je plodem vděčnosti a jejím stvrzením. Prorůstá starostmi, jak za čas v tenčícím se sněhu překvapí sněženky. Máte s Martou narozeniny v době vrcholící zimy. Pro přicházející únor Karel Toman ve svých *Měsících* vyhradil verše o míru sněžných polí, pod nimiž „skrytý pramen z temnot dere se k světlu. A píseň mladých vod Tvé srdce opije a hlavu štěstím zmámí, že v zoufalství snad, ve víře však nejsme sami“.

V polovině života mezi elánem a sbíráním plodů je důležité nenechat se ztrávit běžným chodem. Zaslechnout silně: „Dá Ti víno výborné, víno výborné až naposled“.

Tatínek

Rodina Procházkova v Janských Lázních. Matka Olga, otec Jaromír a dcery Olga, Hana a Marta, 1971, rodinný archiv

Hněv ani vztek nebývají dobrým rádcem

Pan učitel Jaromír Procházka docházel do přívětivého a útulného domku Šimsových na Volfově ulici v Králově Poli a účastnil se pochopitelně i tamních diskusí. Příslušel k nim jako bratr milé hostitelky, paní Mileny Šimsově. Vzpomínám si bohužel pouze na jediné setkání s ním, bylo však dlouhé a nezapomenutelné. Před domácím obecenstvem mladých i starších hostů jsem četl z rukopisu hru *Zvěstování aneb Bedřichu, jsi anděl*, jediný svůj bulvární výtvar, který líčí příběh slavného vědce a revolucionáře Karla-Maxe a jeho zápletku s oddanou a věrnou služebnou, kterou uvedl do jiného stavu. Aby to utajil před manželkou, povolal po určitých peripetiích bohatého přítele a spolurevolucionáře Bedřicha, který jako starý mládenec a vyznavač volnějších sexuálních styků vzal otcovství na sebe a příštího potomka předurčil k pobytu v charitativním zaopatřovacím ústavu, a to v duchu revoluční budoucnosti, jež nekontrolovatelnou a často bludnou výchovu v rodině nahradí povinnou a žádnou péčí v bezplatných státních zařízeních. Utajení se podařilo a následoval happyend, jehož vyznění jen maličko zkálilo nevolnost těhotné dívky, projevená viditelně, a tedy autorsky zlomyslně.

Jaromír Procházka vyčkal, až se vyjádří mladí a odezní stanoviska spíše vlídná, a podrobil můj výrobek kritice zásadní a nečekané. Postrádal v textu ohled na vědecké a myslitelské kvality, které Karel-Max nepochybně měl, jenže dramatik se ke své škodě zahleděl do dílčího záběru a hrdinovu osobnost zjednodušil a zkreslil. Bránil jsem se, že jsem usiloval o typ historie „světapána v županu“, a obhajoval dispens od úplnosti hrdinova obrazu. Pan profesor Procházka se nedal mýlit cizím slovem a trval na svém. Rozešli jsme se v dobrém, jak bylo na závěr rozprav u Šimsů chvályhodným obecným zvykem, ale shody jsme ani v nejmenším nedosáhli.

S odstupem vidím, že *Zvěstování* diktoval hlavně můj hněv na komunisty, kteří mě zakázali. Napsal jsem na to téma dokonce i jedovatou báseň. „V mém telefonu tajně sedá / Karel Marx. Dal se oholit. / Praxí se ověřuje věda, / a tak mu svěřil jeho lid, / že musí s praporčicí Rosou / Luxemburgovou sledovat, / jak ženě referuju (prózou): / Syn nekakal a nechce spát.“ Následovaly další verše, které však téma nijak neobohatily. Hněv ani vztek nebývají dobrým rádcem v životě ani v literární tvorbě. Zdá se mi, že pan profesor Procházka se svou výhradou vyšel z hlediska, ke kterému

jsem dospěl později sám jako autor. Hra se nicméně hrála, a to i docela nedávno, a publikum tleskalo. Nejsem toho mínění, že by tím rozhodovalo o její hodnotě. S Jaromírem Procházkou by o tom jistě byla zajímavá debata. Zatím to není možné.

Milan Uhde

Se zbožností plachou, ale nepoddajnou

Na přelomu 80. a 90. let 20. století jsem se směl zapojit do již zavedeného každoročně probíhajícího „alternativního“ putování s prof. Jaromírem Procházkou, středoškolským učitelem zeměpisu a dějepisu. Na rozdíl od dalších účastníků jsem byl přitom jen dvakrát: jednak ve Slovenském Ráji, jednak na Valašsku. Zatímco první z těchto pobytů probíhal ještě za vlády jedné strany, to druhé už v červancích svobody.

A právě při skončení valašského týdne „U Krošenků“, jak se nazývá tato usedlost nad Vsetínem, nám na vsetínském nádraží pan profesor kladl na srdce: „Dejte si pozor, jakou demokracii chcete budovat!“.

Zkušenost s panem profesorem ve mne zanechala stopy až dodnes. Ostatně „stopy“ jsou příznačné slovo: s naším učitelem se nedalo ustrnout, pořád se pochodovalo. A diskutovalo. A zpívalo. Spolu se svými dcerami dokázal působivě zapět do krajiny slovenské lidové písně. Vždyť na Slovensku strávil dětství. Jeho otec stejného jména pracoval jako geodet a s rodinou žil ve Zvolenu, Turčianském Svätém Martině a v Košicích. Tato zkušenost Jaromíra mladšího trvale spojovala s Šimsovými, neboť Milena, po svatbě Šimsová, byla jeho sestra. Když jsem napsal v roce 1991 v situaci rozkládání společného státu do *Kostnických jisker* článek: „Evangelíci a československá vzájemnost“, v němž jsem vyjádřil otevřenost k různým dalším scénářům vývoje, tak mne za to Jan Šimsa vyhuboval s takovou verbální razancí, že kdybych se zrovna nacházel poblíž, tak by mne nejspíš fyzicky atakoval... Později jsme k sobě znovu našli cestu a Jan Šimsa nás na jeden celý víkend navštívil v Pržně na Valašsku, kde jsem tehdy působil jako evangelický farář.

Pana profesora jsem později ke konci 90. let pozval do Pržna u Vsetína rovněž, to byla moje první štace. Už tehdy bylo jasné, že mne s rodinou čeká brzy nesnadné stěhování na Vinohrady, ale náš host nám tuto otevřenou ránu dokázal náležitě prosolit: „Jaká nádherná konfigurace!“, nadýmal se v naší kuchyni při pohledu na protější svah nad Jablůnkou.

„Ale my jsme byli třikrát pozváni, tak jsme už museli jít...“, opáčil jsem trochu nesměle. „A tak jste měli potřetí odmítnout!“, odpověděl rázně. A přitom nám vypil všechno mléko, které jsme doma měli pro děti...

Procházka byl demokrat Masarykova stříhu. Jsem velmi vděčný za to, že jsem ho mohl poznat. I jeho kombinace dějepisu a zeměpisu mi byla blízká, oba předměty patřily k mým koníčkům. Zkrátka trvale je pro mne tento muž propojen s hornatou krajinou. A ovšem i s krajinou paměti. Jakož i s kriticky loajálním navazováním na to, co Masaryk pojmenoval jak v *Sociální otázce*, tak i ve svém *Moderním člověku a náboženství*. A na J. L. Hromádku, který při všech výkyvech vposledku mířil k témuž humanismu, jak jej vyčetl nejen u TGM, ale hlavně u Mistra z Nazareta. A právě pod autoritou posledně jmenovaného to veškeré konání probíhalo. Se zbožností plachou, ale nepoddajnou.

Martin T. Zikmund

Jaromír Procházka již od mládí miloval slovenské hory,
rodinný archiv

Několik vzpomínek

S panem profesorem Jaromírem Procházkou jsem měl tu čest se pravidelně setkávat tři roky (1979—1982) gymnaziálních studií v Bystřici nad Pernštejnem, protože — ač Bystřičák — jsem první ročník odchodil v poměrně vzdáleném Tišnově; to by ale bylo jiné vyprávění.

Říkali jsme mu Muzejník, protože řadu let za komunistického režimu nesměl učit a byl zaměstnaný — pokud vím — v bystřickém městském muzeu. Pro jeho zvláštní výslovnost a nezaměnitelný pochechtávací smích se dlouhá přezdívka zkracovala na Mufa. Obýval kabinet zeměpisu a dějepisu, protože měl přes svou příslovečnou vzdělanost povoleno učit jen geologii, zeměpis a latinu. Tehdejší mocní měli za to, že v těchto předmětech nenadělá příliš ideologických škod. Jak to však bývá, život si najde cestičky, stejně jako si je pan profesor našel ke studentům, navzdory tomu, že svou oblíbenou historii a filozofii učit nemohl.

Patřil k nejvýraznějším učitelským postavám tehdejšího bystřického gymnázia. Byl u studentů buď značně neoblíbený pro svou náročnost, mírnou odtažitost i trochu starosvětský vzhled a chování, nebo naopak velmi oblíbený, paradoxně z podobných důvodů, k nimž se přidávalo i jasné povědomí o jeho neskrývané opozici vůči tehdejšímu režimu.

Přidám několik nesouvislých vzpomínek.

Neodmyslitelnou součástí tehdejších podzimních školních týdnů byly bramborové brigády. Dva nebo tři týdny jsme se místo sbírání vzdělání věnovali erzteplím. Pracující studenty vždy doprovázelo několik učitelů. Většinou postávali někde na okraji pole, povídali si mezi sebou a starali se nanejvýš o organizaci práce. O panu profesoru Procházkovi se vědělo, že vždy sbírá se studenty — a nejen to. Ve volném čase, nejčastěji po skončení směny při čekání na odvozový autobus, si nás shromáždil okolo sebe (a my se okolo něj shromažďovali obvykle velmi rádi) a vyprávěl nám a ukazoval zajímavosti z okolí: krajinu divokou i kulturní, obce, domy, cesty, pole a louky — a vysvětloval souvislosti s historií, geografii, antropologií... Jednalo se vlastně o první lekce krajinné ekologie, jak se to dnes nazývá, které jsem kdy vyslechl. Snažím se to dnes se svými posluchači dělat podobně.

O ekologii měl pan profesor přirozený zájem. Stav životního prostředí v předlistopadovém režimu byl hanebný, což se tak trochu vědělo. S radostí nám tedy vyprávěl o tom, jak se v tehdeším Západním Německu dostali do parlamentu

Zelení — jako síla, která na ničení životního prostředí alespoň upozorňuje. Naopak velmi pobouřeně (doslova: „před našimi okny se stal zločin a my jsme mlčeli“) glosoval vytrhání jabloňové meze na svahu v tak zvaných Lužánkách, kam jsme měli z učeben výhled. Vysvětloval nám tehdy přitom význam ornice a nebezpečí vodní a větrné eroze.

Snad se hodí dodat, že tou dobou už i v Československu sílilo opoziční ekologické hnutí (Hnutí Brontosaurus, ekologická sekce), spojené s řadou vynikajících osobností, jako byli Josef Vavroušek, Ivan Dejmal nebo Bedřich Moldan.

Na podzim roku 1982 už jsem nebyl na gymnáziu, ale na vysoké škole — nechtěné, ale nakonec velmi užitečné strojařině na VUT v Brně, následující historku znám tedy jen z vyprávění bratra Jana. 10. října toho roku zemřel Leonid Iljič Brežněv, dlouholetý nejvyšší představitel Sovětského svazu (generální tajemník UV KSSS). V dějinách naší i své země — a vlastně i světa — sehrál značně neblahou roli, což se sice tak nějak vědělo, ale oficiálně to byl obdivovaný a oslavovaný státník. O pět dní později byl jeho poněkud pitoreskní pohřeb — a ve školním rozhlase k tomu byl nějaký proslov — možná se studenti i dívali na přenos v televizi... to nevím. Mluvil o něm jako o největším příteli československého lidu. Pan profesor Procházka přitom stál tiše u okna. Když vysílání skončilo, začal klidným a věcným hlasem s pohledem upřeným do kraje citovat statistické ročenky. Číslo za číslem, rok za rokem ukazoval, jak se za dobu Brežněvovy vlády život v socialistických státech zhoršoval.

Ostatně: statistiky si ani komunisté tak úplně netroufali falšovat, takže se z nich dalo vyčíst leccos režimu značně nepříjemného. Nezřídká jsem to pak využíval ve vyostřených debatách s učiteli marxismu-leninismu na vysoké škole. I to — tedy čtení, chápání a využívání statistik — mě naučil pan profesor.

I po skončení gymnázia jsem se s Jaromírem Procházkou potkával při různých příležitostech. Když už jsem byl sám učitelem, vyslechl jsem od něj jednu ze tří nejdůležitějších rad — ne-li příkazů — k vzdělávání. Od pana profesora zazněla doslova: „Učit můžeš jen s chutí.“ A mimochodem: další pochází od filozofa Jana Sokola, s nímž jsem měl také radostné osobní zkušenosti; ten pravil, že „pro učitele jsou nejdůležitější dvě věci: mít rád studenty a mít rád svůj obor; všechno ostatní je druhořadé“. Poslední poučka pochází ze skandinávské pedagogiky: „každý se může zlepšit“.

A jen zprostředkovaná vzpomínka: v Bystřici nad Pernštejnem, malém městě, se první pondělí po 17. listopadu 1989, tedy 20. listopadu 1989, sešli k podpoře pádu komunistického režimu na náměstí u bývalé radnice tři lidé: nepřekvapivě pan profesor Jaromír Procházka, pan Josef Pavelka — znárodněný truhlář a tehdy s prominutím pohřebák — a můj ctihodný pan otec Ladislav.

Tomáš Krásenský

Na svatbě Martina Šimsy dne 22. června 1987. Zleva: Milena Šimsová, její bratr Jaromír Procházka, Jan Šimsa, foto: Michael Dus, Fond Michael Dus, ODKAZ MZM

Roku 1997 se stal ministrem školství spisovatel a básník Jiří Gruša (uprostřed), přítel Jana Šimsy. Jan Šimsa (vpravo) a Jaromír Procházka (vlevo) se pak v jeho kanceláři v Praze zúčastnili diskuze o školském systému, rodinný archiv

Tomáš Krásenský (1964) vystudoval gymnázium v Bystřici nad Pernštejnem, následně Vysoké učení technické, obor Konstrukce chemických a potravinářských strojů a zařízení. V současnosti učí fyziku a biologii na Gymnáziu Jihlava. Zabývá se ochranou životního prostředí, pořádá přírodovědné a astronomické vycházky.

Olga Pikousová (1966, roz. Procházková) působí jako pedagogická pracovnice. Pracovala také jako asistentka pedagoga, vedla zájmové kroužky angličtiny, matematiky, hudební výchovy a textilních technik. Je členkou Národopisného sdružení v Českých Budějovicích. Se svojí sestrou Martou podnikla národopisný průzkum se zaměřením na tkaní v oblasti slovenských Pienin. S manželem jsou oba dlouholetí aktivní členové Českého svazu ochránců přírody.

Milan Uhde (1936) je spisovatel, dramatik, scenárista. Pracoval jako redaktor brněnského měsíčníku pro literaturu, umění a kritiku *Host do domu*. V 70. letech 20. století se jeho jméno ocitlo na seznamu zakázaných autorů, jeho knihy proto mohly vycházet jen v samizdatu. Jako jeden z prvních podepsal *Prohlášení Charty 77*. V roce 1989 se připojil k nakladatelskému družstvu Atlantis, od 1. prosince působil jako jeho šéfredaktor. Po sametové revoluci byl v letech 1990 až 1992 ministrem kultury, v roce 1993 se stal předsedou Poslanecké sněmovny České republiky.

Martin Trojan Zikmund (1966) je český evangelický teolog, novinář a publicista. Jako farář působí v Karlových Varech a v Chodově (od roku 2017), předtím působil v Libici nad Cidlinou, v Praze na Vinohradech a v Pržně u Vsetína. V letech 2007 až 2020 byl zároveň činný v *Katolickém týdeníku*. V roce 2010 vydal knižní rozhovor s Petrem Pithartem *Ptám se, tedy jsem* (Portál, 2010).

Přes železnou oponu za společnou věc!

Mezi dvěma kulatými výročími — 50 let od Helsinské konference (1975) a 50 let od vzniku Charty 77 (1977) — pořádají Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření (ODKAZ) Moravského zemského muzea debatu o spolupráci československého disentu a exilu v období tzv. normalizace.

Významnou součástí boje za lidská práva, demokracii a nezávislou kulturu v Československu byl politický a kulturní exil — lidé, kteří kvůli komunistickému režimu odešli z Československa, ale udržovali kontakty s domácím disentem a aktivně jej podporovali. Spolupráce mezi exilem a domácí opozicí umožňovala překračovat hranice, které se režim snažil uzavřít: v zahraničí vycházela díla zakázaných autorů a exilové časopisy, literatura se pašovala zpět do Československa a informace o politické represi se naopak dostávaly na Západ.

Jak spolupráce mezi exilem a disentem fungovala v praxi? Jakými cestami proudily přes železnou oponu knihy, texty a informace? Jaké vazby spojovaly moravský disent s exilem?

O těchto a dalších tématech budou spolu diskutovat osobnosti moravského disentu a nezávislé kultury Hana Holcnerová, Bedřich Koutný a Petr Pospíchal. Debatu bude moderovat historik Michal Kopeček (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR). Do tématu debaty publikum uvede historik Václav Skořepa coby autor kapitoly o vztahu exilu a Charty 77 z připravované kolektivní publikace *Dějiny Charty 77*, která vyjde koncem tohoto roku v nakladatelství Academia.

Debate se uskuteční ve středu 4. listopadu 2026 od 17 hodin v sále Dietrichsteinského paláce (Zelný trh 8, Brno).

Akce proběhne v rámci Týdne Akademie věd České republiky (2.—11. listopadu 2026) a za podpory programu Strategie AV21 — Identity ve světě válek a krizí.

Václav Skořepa

Od nástěnek k příběhům

Co vystavovala muzea před třiceti lety a co vystavují dnes? Jak se změnil způsob, jakým vyprávějí o minulosti? A proč se některá témata objevila v muzejních sálech až po sametové revoluci?

Výstava s kritickým katalogem *Od nástěnek k příběhům — Muzejní výstavy na Moravě a ve Slezsku po roce 1989* představí proměny muzejní tvorby v letech 1990 až 2020. Vychází z rozsáhlého výzkumu, během něhož byla shromážděna data o 14 954 výstavách a expozicích ze 41 muzeí Moravy, Slezska a Vysočiny. Výsledkem je mimořádně široký pohled na to, jak se v průběhu času měnila nejen témata muzejních výstav, ale také jejich podoba, způsob instalace a vztah k návštěvníkovi.

Po roce 1989 se muzea otevřela tématům, která byla v předchozích desetiletích opomíjena nebo ideologicky zatížena. Do výstavních sálů se vrátila první republika, osobnost T. G. Masaryka, dějiny šlechty, církví, exilu, disentu či národnostních menšin. Později přibývala témata každodennosti, dětství, retra, průmyslového dědictví a nedávné minulosti. Proměňovala se také samotná výstavní forma — komunistické „nástěnky“ pojednávající o politických dějinách nahradily vitríny se sbírkovými předměty a poté dioramata. V poslední době získaly velký prostor také multimediální technologie, interaktivní prvky, herny a edukační aktivity.

Výstava je rozdělena do několika tematických celků, které rámuje celou problematiku, a obsahuje také dějiny porevolučního českého muzejnictví a trendy ve výstavní praxi. Muzejní výstava je totiž nejen místem prezentace sbírek, ale také médiem přenosu poznání, prostředkem komunikace s veřejností a jedním z nástrojů formování kulturní a historické paměti.

Výstava *Od nástěnek k příběhům* je k vidění v Mramorových sálech (Muzejní I, Biskupský dvůr) Moravského zemského muzea do 31. března 2027.

-mj-

Odkaz — Čtvrtletník Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření, číslo 3, ročník 4

Autoři: Marek Junek, Tomáš Krásenský, Petra Pichlová, Olga Pikousová, Václav Skořepa, Milan Uhde, Martin T. Zikmund

<https://www.mzm.cz/odkaz>

© Moravské zemské muzeum, 2026